

Batı Dünyasına Batı Yazınına Öykünen Kitaplarla Giremeyiz

Yalvaç URAL *

SÖYLEŞİ: Mustafa Ruhi ŞİRİN**

Soldaki : Yalvaç Ural

● Çocuk edebiyatı eşiğinden Sincap şiir kitabınızla ilk adımınızı attığınızdan bu yana 36 yıl geride kalmış. Türkiye’de son yıllarda yayımlanan 51 çocuk dergisi yayın mutfağınızda hazırlandı. Eş zamanlı olarak televizyon için çocuk dizilerinde görev aldınız. Müzik ve çocuk tiyatrosu çalışmaları gerçekleştirdiniz. Bu arada çocuk yayıncılığında birçok ilke de imza attınız. Görme engelliler için Braille alfabe siyle yayımladığınız Körebe dergisi bu ilkler arasında. Gazeteciliğiniz ve çocuk yayıncılığı editörlüğünüzün merkezinde de hep çocuk oldu. Türkiye genelinde binlerce çocukla okullarda bir araya geldiniz. Bu buluşmaları 90 ya şınıza kadar sürdüreceğinizi düşünüyorum. Pek çok dile çevrilen kitaplarınızla dünya çocuklarıyla da buluşmuş oldunuz. Yurt içinde ve yurt dışında aldığınız ödüllerle çocuk edebiyatımızın gelişmesine cesaretlendirici bir etkiniz oldu. Bir şair ve edebiyatçı olarak niçin çocuk edebiyatına yöneldiniz?

Gençlik yıllarımda sosyal gerçekçi şiirler yazıyordum. Kabataş Lisesini kaç senede bitirdim, anımsamıyorum. Kabataş’ta edebiyat bölümünde okuyanların, en büyük dilekleri, üçüncü sınıfı Ömer Seyfettin dersliğinde okuyarak mezun olmaktı. San ki son sınıfı orada okursak üzerimize az da olsa yazarlık bulaşacaktı. Lise yıllarımda bundan başka bir hedefim yoktu; iyi ve adı bir sınıfa verilmiş yazar olmak. Ama nedense o yıllarda bu gerçekleşemezdi. Ben de arkadaşlarım da çağdaş edebiyatla ilgileniyor, divan edebiyatından, aruzdan nefret ediyorduk. O şiirleri bırakın anlamayı okuyamıyorduk bile. Bugün de çocukların anladıklarını pek sanmıyorum. Kitapla-

* Çocuk kitabı yazarı, editör.

** Çocuk kitabı yazarı, çocuk edebiyatı araştırmacısı.

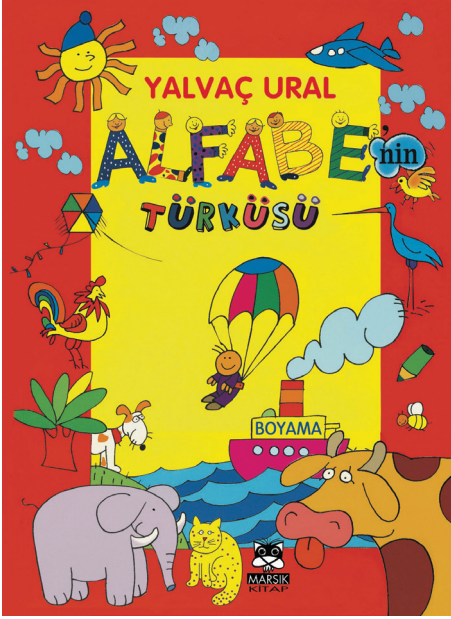

Çocuk yazını kuyumculuk ister. Yüzüğe kakılan bir taştır çocuk edebiyatı. Yüzük kaba bir altındır. Üstündeki taş ise değer; ustalık, bilgi, özen, kesicilik, kakmacılık, mihlamacılık ve sevgi isteyen bir elmas taş. Elması kesmek zor iştir; birikim, bilgi ustalık ister. İşlemekse, başka bir incelik. Bu yüzden kuyumculuktur çocuk edebiyatı; çirkinliği güzelden ayıran ve dışı ne denli albenili olursa olsun, güzelliğini içinde saklayan bir yazın alanıdır, çocuk edebiyatı.

rımın yeni baskılarını hazırlarken ben de pek çok sözcüğü değiştiriyorum. Düşün- senize alfabenin bile adı ABeCe oldu. O zamanlar kimse bizlere kitap önermezdi. Öğretmelerimiz ödev olarak bile bir kitabı salık vermezlerdi. O zamanlar herkes gibi ben de şiirler yazardım. Aşk şiirleri. Mısraları şiir dizimi gibi sıralar, şiir yazdığımı sanırdım. Edebiyat öğretmenlerim Ahmet Aymutlu ve Sırrı Dadaş'tı. Behçet Necatigil'i bir dönemle kaçırmıştık. Ahmet Aymutlu, Yahya Kemal'in hayranı ve çok iyi arkadaşıydı. Fatih'in şiirlerini günümüz Türkçesine ilk aktaran kişilerden biriydi. Onun için bizim ilgi duyduğumuz şiirler şiir değildi. Hatta Orhan Veli bile şair değildi ona göre.

Benim ailem çok kitap okuyan ve şiir seven bir aileydi. Annem bir öğretmen, babam Toprak Mahsülleri Ofisinde müdürdü. Bizim ailemizin çok önemli bir özelliği vardı. Hafta sonları, bayramlarda, aile yemeklerinde halam, amcalarım, babam, kardeşim herkes, tek tek ve birlikte şiir okurlardı. Biri başlar, öteki ona eşlik eder, bir başkası da şiirin son dördümlüğünü okur şiiri bitirirdi. Arkasından biri hemen yeni bir şiire başlar, sürer giderdi şiir matine- neleri. Benden pek ses çıkmazdı. Hatta bir gün babam dayanamadı, sanırım ilkokul üçüncü sınıftaydım, bana dedi ki: "Sen de artık bir şiiri öğren ve ezberle sıraya gir.

Sana sıra geldiğinde oku!" Ömer Bedret- tin Uşaklıgil'in; *Başaklardan kundağın / Bağ bahçe sağın solun / Yıldızlar oyunca- ğın / Ağlama güzel çocuk /* diye başlayan; "Başaklar İçinde" adlı, annemin ilkokul kitabından ezberlediğim şiir, benim ilk şiirim oldu. Uzun yıllar evde, okulda, bir ikincisini öğreninceye kadar hep bu şiiri okudum. Kardeşim bana göre çok iyi şiir okurdu. Babam da iyi şiir okurdu. Amcam hâlâ fırsatını bulduğu her yerde; aile ge- lenegimizi sürdürmek istercesine okuyor. Düğüne çağırırsalar çıkar bir şiir okur. Öyle bir yapıya sahip. Ben işte böyle bir ortam- da büyüdüm. Babaannem bizi severken hep bir mâni dördümlüğüyle duygularını dile getirirdi. Anneannem daha farklı biriydi. Geniş bir masal dağarcığı vardı. Bence Pertev Naili Boratav kadar geniş bir masal dağarcığına sahipti. Çünkü onun masalla- rını sonradan halamdan da pek çok kişi- den de kardeşim Tülin'le dinlemiştik. En büyük üzüntüm odur ki, onları kaydede- medik. Bu hiç kimsenin de aklına gelme- di. Şimdi tabii bu insanlardan gelen sözlü edebiyat dediğimiz bir kültür birikimim var. Masallar, öyküler ve yerel sözcükler- le dolu. Bunlar beni çok etkiledi. Örneğin annemin anne tarafında bir amcası vardı. Veled Çelebi İzbudak. Bir yazar, bir şair ve Cumhuriyet'in ilk dönem milletvekil- lerinden biri. Aynı zamanda Mevlâna tür-

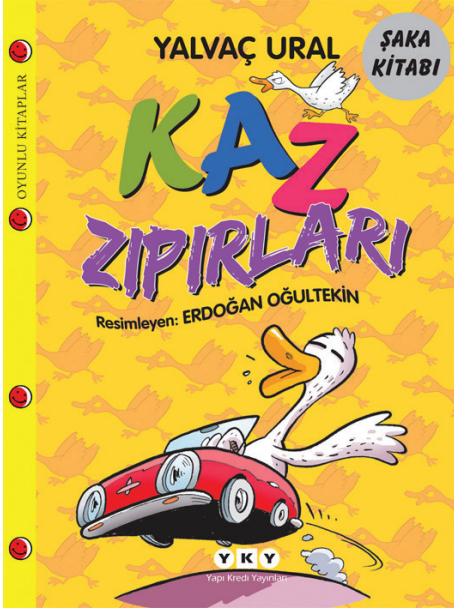

besinin son postnişini. Mevlâna'nın *Mesnevi*'sini Farsçadan Türkçeye ilk çeviren ve Nasrettin Hoca'nın fıkralarını kapsamlı bir biçimde bir kitapta toplayan kişilerden biri. İsim babam Feridun Nafiz Uzluk'tu. Bir tıp tarihi profesörü. Bütün bu güzel insanların varlığı, ailede onlarla ilgili anlatılan öyküler büyüttü beni.

Kabataş Lisesine yatılı öğrenci olarak girdiğimde taşradan kente gelmiş bir çocuktum. Hem taşralı hem de İstanbullu seçkin ailelerinin çocuklarıyla birlikte geçen bir yaşamım oldu. Kentli olabilmenin, ne anlama geldiğini daha o yaşlarda anlamış, sentez yapabilmiş, kentli arkadaşlarımla kaynaşmışım. Ama o İstanbul çocukları da çok akli başında, bilgili çocuklardı. Onların da türküyle şarkıyla halk kültürümüzle pek ilgileri, bilgileri yoktu ama kent kültürünü, yaşadığı yeri, tarihini, balıklarını, müzelerini bilen çocuklardı. Onlar olmasaydı, belki bu gün pek çok yazar gibi ben de Tevfik Fikret'in müze olan evini hiç görmemiş olanların arasında yer

alacaktım. Yatılı okul bizi kentli çocuklarla buluştururken, onları da Anadolu'nun bilmedikleri görmedikleri yöreleriyle ve çocuklarıyla tanıştırdı. Ben Fikret Kızılok, Cahit Berkay gibi başarılı müzik adamlarını lise yıllarımda tanıdım. Arkadaş oldum ve bana gitar çalmayı, dünya müziğini öğrettiler. Yaşamımda farklı pencereler açtılar. Daha ne olsun.

Bana lisede hiçbir öğretmenim kitap önermedi demiştim ya, şimdi aklıma geldi bana bir öğretmenim kitap önermişti. Hem de, bütün yaşamımı değiştiren bir kitap. (Hani sakız olmuş bir söylem var ya; “Bir kitap okudum bütün yaşamım değişti,” diye. İşte benimki de böyle oldu ama gerçekten öylesine bir bakış açısı kazandırdı ki bana bugünümü bile etkiledi. Bana yeni ufuklar, düşün alanları açtı. Lise ikinci sınıftaydım. Psikoloji öğretmenim, Altan Öymen’in amcası Münir Raşit Öymen’di. İyi, sakın ve öğrenci seven bir insandı. Üstelikte oldukça sabırlıydı. Ama aramızın pekiyi olduğunu söyleyemem. Bir kez, babamı okula davet edip benimle ilgili, gizli bir görüşme de yapmışlardı. Sonrasında babam bana hiçbir şey söylemedi; ne dersine çalış, ne de hocana karşı biraz daha saygılı ol gibi... Yalnızca “Psikolojini ve hocana aranı düzelt” dedi. O haftayı, babamın ne demek istediğini düşünerek geçirdim. Sonunda bir gün Münir Bey, beni tahtaya kaldırdı ve bütün sınıfın önünde şunları söyledi: *“Senin bu sene psikolojiden geçebilmen için Varlık Yayınlarından çıkan, Psikanaliz Açısından Edebiyat adlı kitabı alıp okuman gerekiyor. Bu hafta sonu kitabı alacaksın ve okuyacaksın. Sana ders çalış falan da demiyorum. Sene sonunda bize psikanaliz açısından edebiyatla ilgili bir konuşma hazırlayacaksın. Freud kimmiş ve arkadaşları kimlermiş... Bunlarla ilgili bilgiler vereceksin. Bunu yaparsan sınıfı geçeceksin. Yapamazsan hazıranı*

yani ikmale kalacaksınız!” Ben Freud’un dışında Adler ve Jung gibi bilim adamlarını o kitapla öğrendim. Eğer bugün Lacan’ı ve Zizek’in aykırılıklarını severek okuyabiliyorsam bunu Münir Bey’e borçluyum. İşte beni besleyen ilk kaynaklar bunlardı. Sonra okuldaki çocuklarla müziğe başladım. Orkestra kurduk. Yaz günleri kulüplerde, sinemalarda çalışmaya başladık. Bir haftalık kazancım babamın maaşıyla eşitlenince sevgili babam, bir aylık maaşını yatırıp bana bir elektrogitar aldı. Hatta bu konuyu *Tembel Tenekeler Orkestrası* adlı kitabımda uzun uzadıya anlatmıştım.

● **Önce yetişkinlere yönelik şiirle edebiyata başladınız, ardından çocuk edebiyatına yöneldiniz. Çocuklar için yazmanız bir yazarlık tercihi miydi? Yoksa önünüze açılan yeni bir eşik miydi çocuklar için yazmak?**

Çocuklar için yazmak biraz da rastlantılarla gelişti. Kültür Bakanlığı Yayınları arasında yayımlanan ilk kitabımın, çocuk kitapları arasında yayımlanmasını

istedi Adnan Binyazar. Ben de kabullendim. Daha önce Milliyet Yayınlarında şiir kitabım *Sincap* yeni başlayan bir çocuk dizisinin ikinci kitabı olarak yayımlanmıştı. İlk kitap Aziz Nesin’in *Pırlatan Bal* adlı masal kitabıydı. İkincisi de benim *Sincap* adlı şiir kitabım. Aziz Abi, bir gün bana imzaladığı bir kitabına şu satırları yazdı: “Yalvaç Ural, benim büyümeyen çocukluğumun şairidir.”

Bu incelik yüklü satırların bana nasıl bir görev nasıl bir misyon yüklediğini daha o günlerde anlamıştım. Eğer çocuk yazınına gereken ilgiyi özeni göstersem, hem çocuklara hem de Aziz Abi’nin yüzünü kara çıkarmış olacaktım. Tabii bu arada Ülkü Tamer’in, Tarık Dursun K.’nin bu yolda ilerlemem için verdikleri emekleri, Yaşar Kemal’in benimle ilgili, yazıp söylediklerini boşa çıkaracaktım. İşte o günden beri bıkıp usanmadan çocuklara olan inancım ve hiçbir yerlere sığmayan arzumu durmadan çalışıyorum. Çocuk yazınına, dünyasına dair hiçbir alan boş kalmaması istiyorum.

● **Ülkemizde ikinci bir örneği olmayan ve çocukların “Yalvaç Abi” olarak seslendiği bir yazarınız. İki-üç kuşakla edebiyat yolculuğu yapmış ve okunmuş olmayı nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Yaşanır olabilmek için yaşadığın kuşağın dışındakilerle de, diyalog kurabilecek bir yapıya sahip olman gerekiyor. Bugün bana desen ki, “Bu kuşaklar seni aştılar, teknolojiyi çok iyi kullanıyorlar, peki sen bu kuşaklarla da aynı diyalogu kurabiliyor musun? diye. Yanıtım şu olurdu: Ben bu diyalogu, her değişen kuşak ve yaş gurubuyla kurmaya çalışıyorum: Bu çocukları dinlediğiniz zaman onlar da sizi dinliyorlar. Onlara yukardan bakmadığınız zaman yönlendirebilir, kendinizi dinletebilirsiniz. Önerilerinizin kabulü,

anacak oynadıkları bir bilgisayar oyununu en az onlar kadar iyi oynayabilirsiniz işe yarar. Yoksa yukardan eleştirilerinizle, sizi iki dakikada iki soruyla yerinize oturtabilirler. Onları kitap okumadıkları için, zıccahil görmemelisiniz. Çünkü onların da bildikleri öyle çok şey var ki, onlara göre siz de cahilsiniz. Ama doğru eğilim, yaklaşım gösterip önerdiklerinizi okutup onlarla değerlendirip sizi şaşırtacak sonuçları her zaman alabilirsiniz. Onlar iyiyle kötüyü, güzelle çirkini ayırt edebilme yetisine sahiptirler. Çünkü onlar artık dünyanın en usta illüstratörlerinin çizdikleri çizgi romanları, çizgi filmleri izliyor, nitekliksiz olanları dışlayabiliyorlar. Dünyadaki çağcıl diyeceğimiz ustaların, adlarını bilmeseler de onların kitaplarını okuyorlar, çizgi filmler seyrediyor, hem de aynı bilgisayar oyunları oynuyorlar. Şimdi bu kuşağın kazanımları var öteki kuşaklara göre. Bu kazanımların içinde tabii kazanım saymayacağımız fakat adı kazanım olan kazanımlar da var. Adlandırarak onları kötülemek istemiyorum.

Benim çocukları tutabilmek için kendime verdiğim tek görev şu: Ne okuyorlar? Neleri seçiyorlar? Ne kadar özgürler? Nasıl yönlendiriliyorlar? Bir okula gittiğim zaman bu ve daha pek çok soruyu kafamın içinde notluyorum. Yaşamlarına yeni giren her şeyi izliyor ve öğrenmeye özen gösteriyorum. Onları başka kesimlerdeki çocuklarla karşılaştırıyorum. Bilgisayar oyunlarını sevenlerle, sevmeyenler arasındaki ayrışma noktalarını araştırıyorum. Oynadıkları her oyunu öğrenip, oynamaya çalışıyorum. Bu kez de bana dönüp: “Sen nerden biliyorsun bu oyunu?” diye soruyorlar. Yanıtımı yeterli bulurlarsa, o zaman beni kendi yaşlarına indirgiyor ve benimle tartışıyorlar. İşte o zaman arkadaşlık başlıyor.

• Çocuk kitaplarındaki edebiyatın en belirgin özelliğinin yalınlık ve çocuk gerçekliği olduğunu düşünüyorum. Çocuklar için yazdığınız şiirlerinizin konuşma dilinin yansımasının bilinçli bir tercih olduğunun farkındayım. Buna itiraz edebilirsiniz. Bu yönünüzle Orhan Veli'yle akraba olduğunuzu da söyleyebilirim. Çocuk edebiyatınıza ana rengini veren ise hiç kuşkusuz, mizahtır. Onlarca resimli öykü kitabı yanında Mırname kedi şiirleri kitabınız da bu mizah çemberinin içindedir. Bendenize göre Yalvaç Ural'ın edebiyatı çocuğa gülümseyerek eğilen bir edebiyattır. Çocuk edebiyatınız zamana karşı direnebilecek mi? Bunu konuşalım biraz.

Bu kaygıyı zaman zaman şöyle duyumsarım: Popüler kültürün bir parçası olmak insanı duraklatır, kısır bir döngü içine sokar. Çocukta, korku, şiddet, gerilim, aksiyon her zaman bir beğeni alanı olarak yerleşmiştir. Bunun çocukta, yetişkinde bir tad olarak yerleşmesi istenmeyen bir olgudur. Bu bir tiryakiliktir ve insanda düşünce

gelişimini duraklatan, kısırlaştıran bir dön-
gü alanı yaratır. Uzun okumalar, duygusal,
insancıl, edebî kitaplar her zaman uzakta
kalır. Ben hiçbir zaman popüler kültürün
bir parçası olmadım. Çocuk edebiyatı ala-
nında edebiyatın da içine girdiği yanıyla
onu ötelemeyi bir görev saydım kendime.
Çocuk dergilerindeki çalışmalarında, yap-
tıklarımın, izlenen yolun doğru olduğunu,
yaşam ve çocuklar gösterdi bana. Bugün
onlara her yerde rastlıyor ve okudukları
dergilerin adını anarak, sevgiyle kucaklı-
yorsak birbirimizi, bunun altında bu öz-
gün dergilerin varlığı yatıyor. Bir de şunu
özellikle vurgulamak isterim. Türkiye’de
hiçbir zaman, popüler kültür dergileri, öz-
gün çocuk dergilerimizden daha çok sata-
mamış ve belleklerde *Milliyet MİÇÖ* kadar
kendine bir yer edinememiştir. Ama her
kuşağın kendine göre de biçimlenen bir
kültürü var. Dünyada her şey eskiyor. Ama
her şey. Dünyanın en sapkın, en niteliksiz,
en korku, şiddet dolu, anti pedagojik ve
psikologları bile delirten ve akli başında

bir yazarı çıldırtacak kadar kötü ve klasik
olduğu düşünülen masal kitapları yaşam-
larını sürdürüyor. Hele şiddetin, korkunun,
aksiyonun ağırlıklı yer aldığı romanla daha
da uzun yaşıyor... Şimdi bir analiz yap-
alım. Örneğin Jules Verne, çok iyi bir yazar.
Hiçbir yere gitmediği hâlde, olağanüstü
düş gücüyle kitaplar yazmış biri. Oturduğu
yerde yazdığı kitaplarını ve kendisini çok
iyi anlattığı bir tümcesi var: “*Hayatımda
en büyük üzüntüm kendi kahramanları-
nın yolculuklarına katılamamak,*” diyor.
Denizler Altında 20 Bin Fersah’ı hatırla-
yalım. Kaptan Nemo’nun yanında yer ala-
mıyor, uçan balona binemiyor. Biz bugün
okullarda bu kitaplar ve bazı masallarla
ilgili masal çözümlemeleri yapıyoruz. Ço-
cukların bazıları için bunların eskidiğini
gözlemliyorum. Belki de bizden, bu yüz-
den bilim kurgu kitapları yazan, donanımlı
yazarla çıkmıyor.

Bana gelince; benim birincil ala-
nım çocuk, doğa, canlılar ve değişen ve
başkalaşan insanlar ve yaşam. Jean Paul
Sartre’ın *Edebiyat Nedir* adlı kitabından
çıkardığım bir yargım var. Yazarların,
özellikle de roman yazarların görevi, bi-
rilerinin öykülerini bir başka birilerine
anlatmak değil. İyi yazarak başkalarına
aktarmak. Bence bu yazarlık için yeterli
değil. Yazarlığın altında, fotoğraf makinesi
gibi bir yansıtıcı olmaktan daha öte bir şey
var. Bunu yazar kendi bulmalı. Ve varolu-
şunu böyle açığa çıkarmalıdır ki, soyundu-
ğu görevin bilincine varabilsin. Fotoğraf
makinesinin olmadığı yıllarda, bu açığı
kapatan portre, peyzaj, savaş resimleri ya-
pan, bugün klasik dediğimiz bir şeyin yo-
rumlayarak da olsa resmini yapan insanlar,
yaşadıkları dönemde bir gereksinimi karşı-
lıyorlardı. Fotoğraf makinesi yerine onlar
tuvaler üzerine resimler çekiyorlardı. Ar-
tık günümüzde hiçbir ressam içinde ken-
di yorum ve özgün fırça darbelerinin yer

aldığı resimler yapmıyor. Artık hiç kimse kendisinin bir yağlı boya resmini yaptırmıyor. Özellikle çok satan ve popüler çocuk kitaplarının moda gibi her yıl değişen fast-food gıdalardan pek farkı yok. Bence kalıcılık ve gerçek klasikleşme bu olguyu yakalayacak ve edebiyata geçirecek yazarlardan çıkacaktır.

Şimdi geleneklerle ilgili kitabımın da resimlerini bitirdim. Bu kitabımın da kalıcı olacağını düşünüyorum. Salyangozla sümüksüklüboğeyin arasındaki evrimsel değişimin öyküsü, *Gözü Boynuz'la İzi Yıldız* adlı kitabım için de öyle düşünüyorum. Özellikle *Müzik Satan Çocuklar*, *Korkuluğun Kalbi*. Kitaplarımın yurt dışında, başka dillerde görmüş olduğu ilgi de beni bu konuda olumlu düşünmeye itiyor.

● **Edebiyatınızda çoğunlukla doğa, hayvan, insan üçlemesi üzerinden metinlerinizi oluşturuyorsunuz. Çocuk edebiyatı alanında yazı yazmaya yönelmiş birçok yazarı bugün kendi yazarlığının özgün tarafları olmadan bu yazarlığı sürdürüyor. Bence sizin kalıcı tarafınız bu üçlemeyi yapmış ve merkezine de mizahı yerleştirmiş olmanızdır. Çocuk gerçekliğine ve yalınlık ilkesine göre yazmış olmanız metinlerinizin zamana karşı direncini ortaya koyan çok önemli özellikler. Edebiyatınız yerli kültür havuzundan besleniyor. Burada yerli kültürle yerellik parantezini kısaca açarsak, yerli kültürden beslenen edebiyatın yerel olduğu anlamına gelmiyor.**

Aynı görüşteyim. Bak, Orhan Pamuk meselesine geleceğim. Ülkemizde ilk kez Orhan Pamuk dünyanın en bilinen bir edebiyat ödülünü almıştır. Hiçbir şeyini tartışmıyorum. Ve dili kentli bir adamın dilidir. Yaşar Kemal edebiyatını hem Anadolu'nun hem Türkçenin bütün

dallarına uzanan, masalı, şiiri, destanı, söylencesi, efsanesi, öyküleri, müziği ve toprağıyla yoğurmuş ve özgün bir edebiyat sunmuştur. İnsanına, ülkesine ve dünyaya. Bu toprağın edebiyatını romanını yapmıştır. Evrenselliğe yersellikten geçildiğini de hem okurlara hem tüm dünyaya göstermiştir. Yerselliği yakalayamayan bir adam evrenselliğe ulaşamaz. Yaşar Kemal isterse hiçbir ödül almasın. O bu ülkede yazarların yazarıdır. Yaşar Kemal bir destandır ve dilimizin ömür adaşısıdır. Pek çok sevdiğimiz, Nobel de almamış yazar var. Örneğin Çehov, Tolstoy. Gerçek klasikler. Üç yıl önce Nobel alan yazarın adını bilen var mı? Ya da 1951 ödül almış, *Barabbas* ve *Cüce*'nin yazarı kim?

Dağlarca da şairlerin şairi olmayı sürdürecektir. Çünkü bizim malzememiz dildir. Böreğin malzemesi hamurdur, hamuru iyi olmayan börekte börek olmaz, dili doğru kullanamayan, bilmeyen bir yazardan da, ne yazar ne de şair olur.

● **Yarım yüzyıla yakın bir dönemde dünya çocuk edebiyatının tanığı oldunuz. Biliyorsunuz Andersen dünyanın en yaman masal yazarlarından biri. Ezop da, bir masal şairi olarak La Fonten de öyle. Gerçi La Fonten'i Orman Mahkemesi'ne göndererek onu yargıladınız! Andersen'e dönecek olursak, ilk dönemde yazdığı masalların altına çocuk kitabı yazarı, notunu düşünce, edebiyat kamu'su onu çok hafife almıştı. Oysa Andersen doğayı ve şiiri masala dâhil ederek dünyanın en çok okunan özgün masal yazarlarından birisi olmuştur. Özellikle yetişkin edebiyat çevresinde çocuklar için yazarları küçümseyen bir anlayış varola gelmiştir. Belki de bu küçümseyiş dünya var oldukça devam edecektir. Aslında bu algı çocuğa yönelik hemen her mesleğe yönelik yanlış bir algıdır.**

***Siz bu konuda ne söylemek istersiniz?
Çocuklar için yazdığınız için yetişkin
edebiyatı çevresi sizi nasıl karşıladı?
Bu çevreden çocuklar için yazarları
siz nasıl karşıladınız?***

Yetişkin edebiyatının içinde ünlenmiş insanların sonradan büyük bir hevesle yazdığı çocuk kitaplarına bakıyorum, sanki kötü, özensiz çizilmiş bir karikatürle karşılaşıyorum. Çünkü her çocuğun yaş grubuna göre bir sözcük dağarcığı vardır. Bu sözcük dağarcığını seçmek gerekir. Çehov'un sözüne katılırlar katılmazlar, bilemem. Çocuklar da grip hastalığına yakalanırlar ama ufak dozlarda ilaçlarla tedavi edilirler. Şimdi buradaki düşünce daha önemli. Çocuk eğer kendi sözcük dağarcığında olmayan iki sözcükle karşılaşır ve orada bu sözcüklerin bir açıklaması da yoksa, çocuk orada kalır ve o kitabı bırakır. Bir daha eline almaz. Buna çok tanık olmuşumdur. Bu felsefe kitaplarını, düşünce kitaplarını okurken yetişkinlerin de başına gelir.

Çocuk edebiyatı bir kuyumculuktur. Yazarlık elmas kesiciliği, kitap da yüzüğe kakılan taştır. Bana göre, yüzük kaba bir altındır ama üstündeki taş onu çocuk edebiyatı yapar. Elmas kesmek zor iş. Taşı tanımak, işlemesini bilmek gerekir. Yetişkin edebiyatının usta kalemleri özgürdürler. Diledikleri gibi konularını işler, karakterlerini istedikleri gibi argo da konuşurabilirler. Düşündürtebilir. Kötü şeyler yaptırabilir, küfreder, söyler. Sözcük seçimi yapmaz. Okur psikolojisi, pedagojik yaklaşımlar onu hiç ilgilendirmes. Dilediği gibi korku, şiddet, gerilim öğelerini kullanabilir. Onu kimse eleştiremez. Eleştirilirse, okura "Sen okuma o zaman!" diyecek kadar özgürdürler. Çocuklar için yazarların böyle bir özgürlüğü yoktur. Yazar 2-4 yaş çocuk kitabında, "tesadüfen" diye bir sözcük kullanamaz, 3-5 yaş çocuk öy-

küsünde, "Malesef bu isteği de olmamıştı." diye bir tümce kuramaz. Hatta 4-6 yaş çocuğuna kavram sözcüğünü algılamadan, kavramları öğretmez. Soyut sözcükler çocukların yaşlarının büyüme ve algı gelişimiyle belleklerinde kendine yer bulup, düşünme sistemini geliştirmeye başlar. İşte bu yüzden bir yazım ustası olmasının yanı sıra, sözcük seçimi, yaş gruplarına göre, sözcük dağarcığı uzmanı da olması gerekir çocuk yazarının.

● ***Edebiyat kamu'sunun çocuk edebiyatçıları yok saydığı ön yargılı bir geleneğin olduğunu sen de iyi biliyorsun.***

Genel eğilimde haklıdırlar. Çünkü bu anlayışı doğrulayan, bir yazarlık kalitesizliği var. Bu da çocuk yazınına aşağı çekiyor. Kuru bir kalabalık içindeyiz. Varoluş eksikliğini açığa çıkaracak en kolay yol olarak gözüktüyor çocuk yayıncılığı. Kendi masal geleneğimizde, cadı tiptemesi var. Adı kocakarı. Ama vampir yok. Ama vampir kitabı yazarlar var. Bizde dedektiflik bürosu yok. Dedektif sertifikası olan özel dedektif de yok. Bir polis muhabiri kadar adli bilgisi olmayan genç yazarlar, Amerikan filmleri izleyip polisiye, dedektif romanları, TV dizileri, çocuk kitapları yazıyorlar. Şimdi başka bir şeye değinmemeye izin ver. Yani konuyu biraz değiştireceğim: Jules Verne diyor ki: "*Ben Denizler Altında Yirmi Bin Fersah'ı yazmadan önce, denizaltı, su dibi derinliği ve basınçla ilgili yüzlerce kitap okudum. Bir denizaltının nasıl batacağı, nasıl batmayacağıyla ilgili yüzlerce bilimsel araştırmayı karıştırdım. Ondan sonra bu kitabı yazdım,*" diyor. Bizde böyle bir ön ders çalışması yok. İnsanlar bu akşam oturuyorlar yarın sabah yumurta çıkarıyorlar. Güneşi görmeden ışıkla yumurta çıkaran tavuklar gibi. Bunların çoğalmasa bugünkü çocukların üzerinde baskıyla, okul yönlendirmesiyle,

kitap okumayan öğretmenlerle, sen-ben ilişkisiyle bir de çocuklarla buluşturuluyor. Bu arada çocuğa ve yazdıklarına önem veren bir avuç genç başarılı çocuk yazarlarımız, işi çocuk yayıncılığı olan yayınevleri de bu kötü gidişin arasında boğulmamak için çırpınıp duruyor.

● ***Sizce çocuklarımızın okuma yaşı mı görsel okuma yaşı mı daha büyük bu çağda? Çocuklar yazı kültürü ve görsel kültür dengesini nasıl kurabilir sizce?***

Görsel algıyla, görsel okuma ayrı şeyler. Yani ayrıştırılması gereken iki şey. Görsel algı; görsel okumayı geliştiren, besleyen bir şey. Görsel algısı olmayanın, görsel okuması gerçekleşemez. Görsel değil görsel bakar olur. Bizde gazete bakarlardı diye bir tanımlama çıkmıştı: Okumayan, resimlere bakarak geçenler. Sadece gördükleriyle kendi kendilerine bir şeyleri okuduklarını sanan insanlar topluluğu. Ben bunları ilk öğretim çocuklarına okullarda görsel kartlarla anlatmaya çalışıyorum. Diyorum ki bak buraya kaplumbağa yazıyorum. Ve size dilde görsel okuma nedir onu anlatmak istiyorum. Görsel okumanın gelişebilmesi için görsel okuma öncesi görsel algıyı geliştirecek görsel okuma bilgilerinin verilerini çocuğun bilgi alanına girmesi gerekir. Bununla ilgili sana bir örnek vereceğim. Reiser'in bir karikatürü vardır. Avcı toplama döneminde geçen, bir çocukla babasının avcılık öyküsünü anlatan. Her gün baba çocuğuna hayvanların ayak izlerini öğretmektedir: Bak şu kartalın izi, bu filin izi, şu aslanın izi, şu zürafanın izi. Bütün izleri ezberler çocuk. Bir bakarsın ki 150 ayak ikonu öğrenmiş. Çünkü her iz farklı bir ikondur. İkon şeklinde hayvanlar tanımlanmaktadır. Ve baba der ki: Bak bunun peşinden gidersen bu çok hızlı koşar ve seni öldürebilir. Bu uçar, bu yürür, bu zehirlidir, bu şöyledir gibi... Bu

görsel okumadan önceki görsel algının alt kültürüdür. Bu görsel algının alt kültürünü aldıktan sonra çocuk babasıyla birlikte ava çıktığı mağara duvarına bir resim çizer. Bir dere, yanında geyik, elinde ok. Bir baba, çocuk figürü gibi... Anne duvar resminde kocası ve çocuğun nerede olduğunu öğrenir. Baba ile çocuk ikonları okuyarak yerde iz kovalamaya başlarlar. İz kovalamak görseli okumaktır. Algısı yüksek, algı eşiği atlanmış, algı eşiği yükseltilmiş bir görsel okumadır. Eğer bu alt bilgileri olmayan bir çocuk ava babasıyla giderse kesinlikle babasından ayrıldığı zaman yaşamını riske atacak, belki de yaşamıyla ödeyecektir görselleri iyi okumamayı. Yani trafik lambasını iyi okuyamayanlar gibi. Bu yüzden ilk çağlarda özellikle avcı toplama dönemlerinde görsel okuma en önemli şeydi. Görsel algının işlenip, öğretilmesi de yaşayan insanlar için en önemli dersti. Okulda sözcük okuma oyunum var. Çocuklara soruyorum: “*Kaplumbağanın kabuğunun adını biliyor musunuz?*” diye.. Çocuklarda hiçbir ses yok. Çünkü alt bir bilgi yok. Diyorum ki size bir ipucu veriyorum. “*Kaplumbağanın kabuğunun adı kendi içinde yazılı*”. Üç dört yanittan sonra buluyorlar. Kap-lum-bağa. Bağa ile kaplanmış hayvan. Bağadan gözlük yapılır, tesbih yapılır. Etimologlar diyorlar ki kaplumbağa adı kaburgaçgillerden gelir. Kaburgalı hayvandan falan. Tamam bu doğru olabilir ama dil zaman içinde değişimler geçirir. Bazı kurallarını değiştirir. Yeni sözcükleri o kurallarla üretir.

● ***Medya toplumunda çocuk edebiyatının da işlevi değişiyor. Değişen çocukluk ve çocuk edebiyatında bu işlev değişimini nasıl değerlendiriyorsun?***

Sen şimdi doğru bir görsel okuma, doğru bir saptama yaptın. Çocuk edebiyatımızın işlevi değişti ve bizi başka yöne kaydırıyor. Öyle bir yol ayırmasına geldik

ki okurumuzu yazdığımız güzel kitaplarla artık yakalayamayız. Bizim farklı görevlerimiz de var. Biz çocuğa onun yediği kötü şeyleri de anlatmak zorundayız. Biz çocuğa onu tek boyutlu yapmaya çalışılan popüler kültür ürünlerinin, onun bir gün çocukluk yaşamını dünya ölü kahramanlar mezarlığına çevireceğini anlatmak zorundayız. Bu kitaplar sadece iyiler-kötüler diye dünyayı ikiye ayırıştırıyor. Bu kitaplar kötülerin fakir, yoksul ve hırsız, zenginlerin çok iyi kalpli, kurtarıcı, kötülere karşı savaştan bir varlık olduğunu anlatıyor. Ben çocukların bu kirli yazına göre hikâyesi olmayan insanların hikâyelerini okumaları yerine, deneme kitapları okumalarını istiyorum. Yapı Kredi Yayınlarına da bunu anlatıyorum. Bu ve daha başka konularında yer aldığı, *Başparmak Çocukları* kitabımı yakında yayımlamış olacağım. Daha başarılı yazacak insanlar da çıkacaktır ama ben bu algıyı yakaladım. Ondan sonra ‘görsel okuma’ kitaplarıyla ilgili dünyadan örnekleri vereceğim bir kitabım olacak. Akademisyenler, araştırma görevlileri ‘görsel okuma’ kitapları hazırlamışlar, hepsini tek tek not ettim. Benden önceki yapılan çalışmaları tek tek okuyorum.

● **Görsel okumadan yola çıktığımızı göre çocuk kitabı çizimlerini de anlatıyoruz. Bana göre çoğu çocuk kitabı çizimimiz çocuk kitabı yazarından birkaç adım önde.**

Ressamlar yazarlardan daha araştırmacı. Bunu söylemek zorundayım. Türkiye’de çocuk ressamı ne kadar yokünüyorlar deseler de yazarlardan daha özgün olmaya çalışıyorlar. Resimleyecekleri kitapları okuyor, konuyla ilgili malzemelelerini araştırıp, görüp, güzel olanı bulup yakalayıp kâğıttan boyaya çocuk bakışından çocuk resminden ustalık resmine giden yol üzerinde emek veriyorlar. Bu konuda isim vermek istemem. Ama çok kişiyi sayabili-

rim. Çok yetenekli gençler var. Ama göz ardı edilmemesi gereken, şöyle bir gerçek de var. O güzelim resimler yapan çizimler, bazen kötü kitapları da resimlemek zorunda kalıyorlar..

● **Aynı fikirdeyiz.**

Ve bu yazarlar yetenekli çizimlerin arkasına saklanarak kitap yayımlıyorlar. Bir ressam arkadaşımız, “Ben artık başkasının kitabını resimlemeyeceğim,” diyor ki haklıdır.

● **Bence de çok haklı. Burada üzerinde belki durulması gereken önemli bir nokta daha var: Çocuk edebiyatı değeri olmayan metinlerin resimlenmesinde çizimlerin de seçici olması gerekir. Bu tür kitaplar genelde editörsüz yayımlanan kitaplardır. Çünkü, editörlü bir yayınevinde o metinler ressamla gönderilmezdi. Çizimler özellikle bu alanda eğitim alıyorlar. Sadece çocuk kitabı çizimliği bağlamında eğitim almalarından söz etmiyorum. Akademik bağlamda resim sanatını öğreniyorlar. Eğitimleri resim sanatına göre yapıldığı için bu çizimler dünya çocuklarıyla buluşmada yazarlardan iki üç adım daha öndeler... Bu konuyu noktalam ve biraz da çeviri çocuk yayımları üzerinde duralım. Türkiye’de uzun yıllar boyunca çeviri çocuk edebiyatının oranı hep %70-80 arasında olmuş ve bu oranın altına da düşmüyor.**

Bence düşmesin. Çünkü eğer düşerse kötü ürün daha çok girecek piyasaya. O alanı dolduracak. Hiç olmazsa çeviri kötü ürünün önünü kesiyor.

● **Popüler çocuk kültürün en önemli yansıtıcısı, medya. Sence medya nasıl bir çocukluk tasarımı sunuyor dünyaya?**

Birileri tek boyutlu insan istiyor. Dünyanın her yerinde aynı hamburgeri aynı zamanda yiyen, aynı gece aynı çizgi

romanı okuyan, aynı duvarı aynı çizgi roman kahramanıyla kaplanmış, sabahleyin sırtına çantasını aldıklarında aynı kahramanla okula giden, servislere binen, aynı kahramanın kalemlerini ve silgisini tüketen çocuklar istiyor.

● *Çocuk kitapları dünya dillerine en çok çevrilen yazarlarımızdan biri olarak biraz da çocuk edebiyatımızın niçin hâlâ yerel olduğu konusu üzerinde konuşalım. Çocuk edebiyatımızın dünya çocuklarıyla buluşmasıyla ilgili bir hayaliniz var mı? Eksik olanlar nelerdir bu alanda, yerelliği aşmak için neler önerirsiniz?*

Batı'ya Batı'nın benzeri kitaplar yazarak giremeyiz.

● *Öyle kitaplar var ki kahramanın adını değiştirdiğiniz zaman kitabı hiçbir kültürle ilişkilendiremiyorsunuz. Bu yönü ile Türkiye'de çocuk kitabı yazarlığının çok ciddi sorgulanması gerekir. Batı'nın belki 100 yıl önce tükettiği konuları kopyalayarak, taklit ederek dünyaya açamayız... Çocuk edebiyatımızın dünya çocuklarıyla buluşması için temel eksikler nelerdir? Yerelliği aşmak için bir öneriniz var mı?*

Şimdi şöyle bir gerçek var. Çok önemli bir saptama yapmamız gerekir. Belki sen de kendi adına, acaba bende mi bu işe alet oldum, diye düşünüyorsun.

● *Çocuk Vakfının hazırladığı Türk Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatının Dünya Dillerine Çevrilmesi Projesi'ni kastediyor olmalısın. 1996'dan bu yana iyi edebiyat örneklerini dünyanın 25 dil çevresine tanıtmış olmaktan başka bir amacımız olmadı. Çevrilen ve yayımlanan 27 yazarın kitabı ile ilgili eleştirilerinizi dinlemek isterim. İyi edebiyat örneği olmayan kitap ve yazar önermedik. Sorunun kaynağı, TEDA Projesi'nin çeviri ve yayın kontrol sistemi olmayışından kaynaklanıyor.*

Şimdi bizim devletimiz böyle bir şeye soyundu. TEDA Projesi çok iyi bir başlangıç sayılır. Eğer ki ülkemizin Nobel edebiyatı almış yazarı TEDA'dan destek alıyorsa bu iş artık ele avuca sığmıyor demektir. Bu konu çok su götürür.

● *Çok az özgün çocuk edebiyatçısı ve çizeri olduğunu düşünüyorum.*

Aynı görüşteyim.

● *Ve çocuk edebiyatında dünya dillerine çevrilecek olan kitaplar, şair ve hikâyeci de olan çocuk edebiyatçılarımızın yazdığı çocuk kitapları olduğunu düşünüyorum. Yetişkin edebiyatı alanında örnekler vermiş ve gerçekten estetik yönü olan kitaplara TEDA Projesi desteği sağlanmalı. TEDA Projesi herhangi bir seçme yaparak değil, yurt dışından gelen gelişigüzel önerileri hiç incelemeden karar veriyor. TEDA Projesi bu desteği Orhan Pamuk'a da veriyor. İlk kitabı çıkmış bir yazar adayına da veriyor. TEDA Projesi desteği ile basılmış olduğunu bildiğimiz 300'e yakın çocuk kitabı hakkında şimdiye kadar hiçbir eleştiri yazısı okuyamadık. 23 çocuk kitabıyla bir Dağlarca'mız var ve henüz dünya dillerine çevrilmiş tek bir çocuk kitabı yok. Destek almış kitaplar hakkında Türkiye'de de yazılmış ciddi eleştiri yazılarının yazılmadığını biliyoruz. Türk çocuk edebiyatının henüz Edirne'nin dışına çıkamayacağını düşünüyorum.*

İki şey söyleyeceğim. Bunu bir eleştiri olarak alma. Eğer üç yüz kitap içinde Yalvaç Ural'ın iki kitabı çevrilmiş ve bunlardan biri de Mısır'da korsan olarak basılıp yayımlanmış ve bir örneği bile benim arşivimde yoksa. Ben bu üç yüz kitaba ve yazarlarının kim olduklarına kaygıyla bakarım.

Kaygılarımızda benzerlik var. Sorumlu olan ise TEDA Projesi yönetimi ve kuruludur.